

Observatorul

Traducerea romanului a fost finanțată de
Agenția de Stat a Cărții din Republica Slovenia.
Prevod tega romana je podprla Javna
agencija za knjige Republike Slovenije.

Această carte s-a publicat cu sprijinul
Fundatiei Trubar din Asociatia Scriitorilor
Sloveni, Ljubljana, Slovenija.
Ta knjiga je bila objavljena s pomočjo
Trubarjevega skladá pri Društvu slovenskih
pisateljev, Ljubljana, Slovenija.

EVALD
FLISAR

Reședința românească oameni și cărți

Observatorul

ROMAN

Traducere din slovenă și note de
Paula Braga Šimenc

literary FICTION

EDITORI:
Magdalena Mărculescu
Vasile Dem. Zamfirescu
Silviu Dragomir

FONDATEUR:
Ion Mărculescu, 1994

REDACTOR:
Carmen Botoșaru

DESIGN:
Faber Studio
Imagini copertă: Guliver/Getty Images/ © CSA Images/Archive;
© ziggymaj

DIRECTOR PRODUCȚIE:
Cristian Claudiu Coban

DTP:
Gabriel Ionescu

CORECTURĂ:
Dusa Udrea-Boborel

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FLISAR, EVALD

Observatorul / Evald Flisar ; trad.: Paula Braga Šimenc ; postf.
de Rodica Grigore. - București : Pandora Publishing, 2017
ISBN 978-606-978-043-5

I. Braga Šimenc, Paula (trad.)
II. Grigore, Rodica (postf.)

821.16

Titlul original: Opazovalec
Autor: Evald Flisar

Copyright © Evald Flisar
Originally published in Slovenia by Cankarjeva založba, 2009
Publicat in original in Slovenia de Cankarjeva založba, 2009

Copyright © Pandora M, 2017
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghiseul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20
W: pandoram.ro

ISBN: 978-606-978-043-5

Pandora M face parte din Grupul Editorial TREI

So much to do
If I only had time, if I only had time
 Dreams to pursue
If I only had time, they'd be mine

John Rowles

1. C E I - A S P U S D R A M A T U R G U L A C T R I T E I

Barton Fink, într-un sacou negru și cu un trandafir săngeriu în mână, e în culisele unui teatru și de la arlechin observă ce se petrece pe scenă. În curând, piesa va lua sfârșit și va cădea cortina. Barton Fink e Tânăr, să zicem că are douăzeci și doi de ani, slab și palid, cu toate că la prima vedere arată destul de sănătos, poartă ochelari fără ramă, care îi dau o înfățișare de student. Ochelarii sunt fără dioptrii; uneori și-i pune pe nas, ca să dea un aer intelectual înfățișării sale, care uneori i se pare că nu e destul de convingător. În spatele lui, rezemat de perete, cu o țigără între dinții ascuțiti, stă un angajat al teatrului. Într-o mână ține de capătul unei frânghii groase. Și el știe că în curând o să cadă cortina; încearcă să-și amintească după ce replică.

De pe scenă se aud replicile actorilor.

— Voi fi spulberat, zice Actorul cu glas tângitor, da, voi fi pe veci spulberat de pe lumea asta. Niciodată nu am fost superstițios, dar tocmai azi, treisprezece, am aflat că mai am de trăit numai un an. Îmi voi lua rămas-bun de la lume la douăzeci de ani, ca un poet tuberculos din secolul trecut!

— Oh, Barton, ce romantic! susține Actrița. Trebuie să spun că, în pofida situației, ești extrem de calm.

— N-are sens ca din cauza asta să fac valuri. O să trăiască alții în locul meu: există destui tipi de douăzeci de ani cu viitorul asigurat.

— Dar, Barton! strigă Actrița. Asta înseamnă...

— Da, asta înseamnă că niciodată n-o să ajung ceea ce aş putea ajunge. N-o să fac ceea ce am visat. Să am o influență

asupra lumii, ca să devină mai bună nu numai pentru mine, pentru toți. Nimic din toate astea.

Neliniștit, Barton Fink începe să umble prin culise. Îl ia când cu cald, când cu frig. Replicile sună altfel decât atunci când le-a scris. Nu e încă pregătit să admită că e stingherit, dar senzația că o să se facă de râs cu noua lui piesă este tot mai puternică.

— Altfel spus, o să vină Neantul, rostește sumbru Actrița.

— Nici pe departe, Audrey, răspunde Actorul cu îndărătnicie. În anul pe care îl mai am de trăit trebuie să se întâmpile cel puțin tot atâtea câte s-ar petrece dacă aş trăi o sută de ani. Soarta, să-și ia gândul! N-o să-i permit să-mi fure viața.

— Atunci chiar că trebuie să începi să trăiești. Eu, în locul tău, aş încrăeni și aş muri.

— Viața înainte de toate. Dezbracă-te!

— De ce? se miră Actrița.

— Ai dreptate, zice Actorul după o lungă tăcere. La ce bun toate astea?

Barton Fink rostește ultima replică împreună cu Actorul. Sfârșitul piesei îl surprinde pe angajatul teatrului în timp ce-și aprinde o nouă țigară. Barton îl împinge cu cotul. Tipul aruncă țigara pe jos și o stinge cu piciorul. Apoi apucă frânghia groasă cu amândouă mâinile și trage de ea. Cortina acoperă scenă încet, lui Barton Fink i se pare că durează o veșnicie. Din sală se aud aplauze slabe, câteva fluierături și bombăneli batjocoritoare.

Actrițaiese repede din scenă și se îndreaptă spre cabină. Barton îi oferă trandafirul săngeriu.

— Te aștept la cafeneaua de vizavi, îi spune făcându-i cu ochiul.

Actrița se uită la trandafir de parcă nu ar ști ce să facă cu el. Apoi îl ia și pleacă grăbită. În urma ei, de pe scenă ies îngrămadindu-se alți șapte actori, cinci bărbați și două femei, toți sub treizeci de ani. Trec grăbiți cu capetele plecate pe lângă Barton, fără să îi arunce vreo privire. Doar o roșcată scundă scoate limba

la el. Pe chipul lui Barton se poate citi un amestec de neplăcere și stânjenire. Din culise, se aproape un băiat tuns scurt, cu un cercel în ureche.

— Ai făcut mișto de sfaturile mele, acu' ai luat-o în freză.

— Ei, și? zice Barton.

— Chestia asta ar fi putut fi ceva mai decentă. Câteva tăieturi în text, un limbaj mai simplu, un pic mai puțină melodramă și am mai fi și acum pe scenă să mulțumim publicului.

— Cui? Unui public de amatori care a venit să se uite la un spectacol amatoristic al unui regizor amator? N-o să-mi mai regizezi niciun text!

— Ai gura aurită.

Băiatul cu cercel în ureche se întoarce și o ia încet din loc, pierzându-se în întunericul din culise.

După cinci secunde, de-acolo își face apariția angajatul teatrului care a tras cortina.

— Închiderea.

Actrița stă într-un colț al cafenelei și se uită la trandafirul așezat în fața ei, lângă ceașca de cafea. Și ea e Tânără, e cam de aceeași vîrstă cu autorul piesei în care a jucat rolul principal, nu e neapărat frumoasă, dar nu e lipsită de arsenal erotic (care, în absența unei frumuseți clasice, este și mai marcat), cu buze senzuale pe care, în semiîntuneric, mulți le-ar fi putut confunda cu buzele Angelinei Jolie, cu picioare de care ar fi mândră Uma Thurman, cu păr șaten împletit într-o coadă care, răsucită pe umăr, se odihnește pe sănii rotunjiți cu dărnicie. La prima vedere, atitudinea ei pare îndărătnică, însă, la o privire mai atentă, trădează amărăciunea.

La ușa cafenelei, în care în afară de chelner și Actriță nu se află nimeni, se profilează silueta subțire a lui Barton Fink. Se îndreaptă spre bar și comandă Malibu, Cointreau și Tia Maria, câte un pahar din fiecare. Mai cere și un pahar mai mare, gol.

Pe urmă se duce la masa Actriței, dă deoparte unul dintre cele patru fotoli și se cuibărește în el.

— Nu te iert că m-ai băgat în mizeria asta, sare imediat la el Actrița. Știi câtă lume își bate joc de mine în clipa asta? Toți prietenii mei, iar mâine, tot orașul.

— Nu exagera, îi răspunde calm Barton.

— Știi bine că nu sunt actriță. Așa cum nici tu n-o să fi niciodată dramaturg.

Chelnerul aduce trei păhărele pline și unul mai mare, gol, și le pune pe masă. În timp ce se întoarce la bar, trage cu ochiul să vadă ce-o să facă Barton Fink cu băutura. Observă că Actrița îl urmărește cu privirea, de parcă ar cântări un potențial partener de sex. Și Barton Fink observă asta, se îmbujorează și își schimbă locul de parcă gândul astă l-ar fi tulburat. Actrița observă că Barton e tulburat, așa că îi trimite chelnerului un zâmbet scurt. Chelnerul îi zâmbește și el, dar observă că Barton Fink îl observă la rândul lui, așa că face pe seriosul, se încruntă chiar și se întoarce la bar. De acolo observă cum Barton toarnă cele trei păhărele, unul câte unul, în paharul mai mare. Agită amestecul și îl bea dintr-o suflare.

— Ai uitat ce făceam cu lichiorurile astea?

— Noi doi? zice înțepăta Actrița. Tu nici n-ai fost de față.

— Și încă cum! Deși ca instrument al pasiunii ne-am folosit de un străin, am trăit evenimentul cu mult mai multă intensitate decât tine. Și să nu-mi spui că ai suferit. Nici prima dată, nici a doua oară, nici a treia oară. Și când o s-o facem și a patra oară, o să fie o desfătare. Dependența crește treptat.

— Caută-ți una care să se lase folosită cu mai mare tragere de inimă.

— Ai uitat ce energie curgea între noi doi? De fiecare dată, înainte de orgasm, întindeai mâna spre mine de parcă ai fi avut nevoie de ajutor. Te țineam de mână, iar tu mă strângeai febril, până ce ultimul spasm de placere te lăsa fără vlagă.

Și ne uitam încontinuu unul la altul. Nici măcar o dată nu te-ai uitat la el.

— Și cum se cheamă asta? îl întrebă Actrița privindu-l în ochi. Iubire?

Barton se uită pe fereastră la strada pustie. Burnița s-a transformat în ploaie, iar vântul o răsușește și o izbește de peretele scorojit al casei de vizavi și de fereastra cafenelei; picăturile de ploaie se preling pe geam ca niște păianjeni mici, transparenti.

— Crezi că o să se opreasă? zice răsucindu-se spre Actriță.

— La asta te gândești?

— Voi fi spulberat, Audrey, serios, voi fi spulberat de pe lumea asta. Niciodată nu am fost superstițios, dar tocmai azi, treisprezece, am aflat că mai am doar un an de trăit. Îmi voi lua rămas-bun de la lume la douăzeci și doi de ani ca un poet tuberculos din secolul trecut.

Actrița se trage înapoi, rezemându-se de spătarul fotoliului, încercând parcă să măreasă distanța dintre ea și Barton.

— Evident, îți e totuna.

— Ce îmi e totuna, Barton? aproape că latră ea. Că repeti dialoguri fără sens din piesa ta lipsită de noimă?

— Că sunt pe moarte. Azi mi-au pus diagnosticul.

— Și de ce boală suferi, de nu te poți vindeca?

— De cancer la splină.

— La fel ca personajul din piesa ta?

— Știi, pare greu de crezut. Dar nu se glumește cu aşa ceva. Nu sunt naiv.

— Eu sunt naivă, deoarece cred tot ce-mi spui. Acum o să fac o excepție.

Barton se uită în jos, arată complet distrus.

— Nu te-am mințit niciodată.

— Aș înțelege dacă ai minți. Dar tu fabulezi. Iei o frântură de adevăr, poate trei, patru frânturi și le combini într-o a zecea frântură. Vezi prea multe filme, citești prea multe romane.

Ai părăsit lumea asta și trăiești într-o imagine. Cred că e mai interesantă, dar nu pot să te las să mă târăști și pe mine în ea.

— Exagerezi.

— Suntem mereu când într-un film, când într-un roman. Ne schimbăm numele. Am fost Ana Karenina, iar tu ai fost Vronski. Și pe urmă ne-am apucat să distrugem povestea astă frumoasă de iubire. O dată ești Indiana Jones, altă dată ești Terminator. Iar eu, de fiecare dată, sunt una dintre femeile tale. De ce ești de ceva timp Barton Fink, iar eu Audrey Taylor, nu mi-e tocmai clar. Și mai puțin mi-e clar de ce fac mereu ce-mi zici tu.

— Fiindcă-ți place jocul astă?

— Poate că odată mi-a plăcut. Dar acum s-a terminat. Nu uită că nu ești Barton Fink, ci Simon. Iar eu, Violeta.

Cum se întâmplă în momentele de tensiune, după vorbele acestea se face liniște. E nevoie de concentrare ca să fie stabilită strategia pentru mișcarea următoare. Barton (să rămână deocamdată Barton) se întoarce și îi strigă chelnerului:

— Încă un rând! Și o cafea.

Chelnerul își vede sărguincios de treabă.

— Pare servabil, zice Barton. Îl găsești potrivit?

— Prefer să tac.

— Uite, Violeta. Niciodată nu trăim numai în realitate, ci și în iluzii, care fac parte din realitate. Ceea ce citim, ceea ce vedem la televizor sau la cinematograf e un material de construcție care intră în mod automat în structura iluziei pe care o numim eu. Suntem făcuți din materia prezentului și a istoriei, din una individuală și colectivă.

— Scutește-mă!

— Eu n-am făcut decât să duc puțin mai departe procesul acesta firesc de transfigurare a realității în ficțiune, care e unica realitate adevărată. L-am dus până acolo, încât să-mi pot imagina că sunt, pe lângă toate căte sunt, și personaj al tuturor romanelor, al tuturor filmelor.

— Te-a deformat studiul literaturii.

— Ai demonstrat de mai multe ori că știi să fi autentică. De ce regresia astă, de ce coborârea astă pe tărâmul mediocrității?

La lumina becului care atârnă deasupra lor, lui Barton i se pare că Actrița a roșit. Pentru o fracțiune de secundă se gândește că ar fi trebuit să-și îmbrace cuvintele în veșmintă mai plăcute. E totuși prea târziu.

— Mulțumesc, Simon, îmi place mediocritatea...

— Nu Simon, Barton.

— Nu Barton, Simon. Am ieșit din joc. Și nu încerca să mă atragi din nou în el, pentru că în clipa aia, fără urmă de regret, aş ajunge la concluzia că nu vreau să te mai văd niciodată. Poate că m-ar interesa chestia astă dacă ai ști să fi măcar un pic generos, dacă mi-ai da șansa să aleg din când în când. Atunci aş avea senzația că particip. Că sunt vie, nu numai jucăria ta.

— Doar tu singură ieși mereu hotărârile! Și numai după ce chestia astă te atrage.

— De data astă, nu mă atrage. Ai mers prea departe cu șantajul. Că o să mori și bla, bla, bla.

— Fă-mi pe plac din aceleași motive ca prima, a doua și a treia oară, nu de milă.

Actrița se apleacă înainte și își sprijină coatele pe genunchi. Pare agitată, deloc încurcată de răspunsul primit.

Cu toate asta, ia hotărârea să aștepte. Pentru că, printre măsuțe și fotolii, spre ei își croiește drum chelnerul cu o tavă în mâna. Și aşa a auzit prea multe, doar l-a văzut cum, de după bar, trage cu urechea, prefăcându-se fără succes că se ocupă de clătitul paharelor.

În fața lui Barton, chelnerul aşază pe masă în ordine cele trei pahare cu lichior. Paharul mai mare, gol, îl aşază la stânga; e clar că vrea ca Barton să aibă cât mai puține complicații când o să toarne lichiorurile în el. Apoi aşază ceșcuța de cafea în fața Actriței, mutând cu grijă trandafirul stacojiu aflat pe masă; cu

multă, multă grijă, ca să nu îl strivească. Lui Barton i se pare că chelnerul are un simț special pentru gesturile delicate, calme și că ritmul mișcărilor lui dovedește un simț pentru înlănțuirea, succesiunea lor. Dacă știe să se folosească de însușirile acestea și în pat, ar fi fără discuție ideal ca să devină domnul Al Patrulea. Întinde firesc mâna spre trandafir și î-l oferă chelnerului. Acesta îl ia fără să știe de ce o face. Poate pentru că îl deranjează pe client, poate pentru că acesta dorește ca el să-l ia și să-l arunce la coș.

— În semn de admirație, prietena mea vă oferă acest trandafir.

Cel plin de însușiri reacționează uimit.

— Mie? De ce?

— Ei, știți ce înseamnă cele trei lichioruri pe care mi le-ați adus?

— Tot încerc să ghicesc.

— Malibu e ca să î-l aplicați pe clitoris și să-l sorbiți până când o să-nceapă să țipe. Cu Cointreau o să vă ungă glandul și o să-l sugă până când sperma pulverizată în gură o să aibă aromă de Cointreau. O s-o înghită cu o expresie de beatitudine. Pe urmă o să soarbă din Tia Maria, ca să-și clătească gura. În timp ce vă sărutați, Tia Maria din gura ei o să treacă în gura dumneavoastră și apoi din nou în gura ei. De o dulceață iute o să fie totul, de la început până la sfârșit. Și pe urmă iar. Și iar. Și iar. Până în zori. Cel mai bine, să aveți cu dumneavoastră trei sticle. Fac eu cinsti. În cele din urmă, o să dormim. Duși.

Chelnerul se uită buimăcit când la unul, când la celălalt. E clar că nu a fost niciodată într-o încurcătură mai mare.

Actrița profită de acest moment.

— Prietenul meu a băut prea mult și vorbește prostii. Amestecul asta e extrem de puternic. Dacă mai bea un rând, o să cadă sub masă. Pe urmă o să trebuiască să îl cărăm afară, în ploaie, ca să se trezească. Acolo poate să răcească și să moară,

ceea ce ar fi o tragedie la vîrsta lui. Sunteți de acord, nu-i aşa? Fiindcă sunt aici ca să-i tot fac niște concesii, o să-i mai fac una. De data asta, o să fie chiar ultima.

Apucă paharul gol și îl pune în fața ei. Se uită la chelner.

— Puteți să-mi turnați cele trei lichioruri în pahar și să le amestecați bine?

Ca în transă, chelnerul îi îndeplinește dorința. Barton îi urmărește cu un zâmbet îngăduitor. E convins că Actrița, cu găselnița asta neașteptată, o să declanșeze o desfășurare a evenimentelor care nu poate conduce altundeva decât la o noapte de dezmat, în camera ei. O privește și încearcă să găsească o confirmare a ipotezei lui în exprimarea ei ambiguă. O găsește în zâmbetul atrăgător, plin de recunoștință, pe care îl adresează chelnerului. Apoi Actrița ia paharul și bea amestecul pe nerăsuflate. Ochii îi ies din orbite, rămâne nemîșcată. Trage adânc aer în piept, se relaxează și îi întinde chelnerului paharul gol. Făcând asta, se străduiește să-i atingă palmele cu degetele.

— Ei, ăsta a fost preludiul, zice Barton, de-acum, tot înainte!

Cei trei aud ușa scărțâind. Se uită spre intrare și văd că a sosit un nou client; cam stânenitor, după ce au fost atâta timp singuri. Nou-venitul e un domn corpulent, de vreo cincizeci de ani, cu spatele drept, tipic pentru ofițerii din armată, cu pasul apăsat, sigur, fără niciun semn că ar fi amenințat curând de calviție, dimpotrivă, cu o coamă brună căreia cele câteva șuvițe argintii îi dau un farmec aparte. Cu costumul lui închis la culoare, cu cravată, cu paltonul croit clasic, până la genunchi, și cu geanta-diplomat în mână, pare un om de afaceri sau poate chiar un funcționar public. În orice caz, cineva cu o sursă de venit relativ consistentă, care îi e asigurată până la pensie, chiar și după. Se uită la acest trio și, cu glas puternic, aproape bubuițor, spune:

— Bună seara.

Chelnerul, Actrița și Barton Fink dau din cap. Sunt cu toții un pic mirați și n-o ascund: ce să-l fi adus pe domnul astă distins tocmai în partea asta amărâtă a orașului, când, după cum arată, i s-ar fi potrivit mai bine cafeneaua de pe strada principală? Nou-venitul însă se poartă de parcă ar fi la el acasă: se îndreaptă spre cea mai apropiată masă, cu o mișcare naturală își aruncă geanta-diplomat pe unul dintre cele patru fotoli, își aşază cu grijă paltonul pe spătarul altui fotoliu și se afundă confortabil într-un al treilea. Se uită la cel de-al patrulea de parcă să ar gândi cum să pună stăpânire și pe acesta, dar, văzând numărul modest de clienți, înțelege că nu e niciun pericol ca să-l ocupe cineva.

Pe urmă se uită la chelner și, pe un ton grav, comandă un pahar de Merlot.

— De o sută sau de două?

— De două, îi replică domnul.

Se uită la ceas, de parcă i-ar fi trecut ceva prin minte, face o mică grimasă, cum fac domnii când în forul lor interior se dă o luptă pro și contra și, în momentul în care trioul este convins că se va răzgândi, zice:

— De două.

Chelnerul, vizibil bucuros pentru că i s-a oferit o ieșire, aşază din nou trandafirul pe masă, pune paharele goale pe tavă și se îndreaptă spre bar. Barton, în spatele căruia s-a așezat domnul, nu mai are niciun motiv să se uite la el cu gâtul răsucit, de aceea se întoarce spre Actriță. Și observă că aceasta tocmai schimbă cu domnul ceva care ar putea fi o privire plină de înțeleșuri. Nu-l deranjează: ei i-a plăcut întotdeauna să cochetizeze, și astă l-a aprins, l-a ațățat.

Dar i se pare că în ochii ei observă ceva mai mult decât cochetărie. Un fel de interes serios, aproape autentic. Se hotărăște să se ducă la toaletă și să se uite la acest domn mai îndeaproape.

Însă tocmai în clipa în care trece pe lângă el, tipul își ascunde jumătate din față cu telefonul mobil, așa că nu-l poate

privi suficient de atent pe cât și-ar fi dorit. Observă doar că are trăsături bine conturate, ochi adânci, întunecați, sprâncene stufoase și o gropiță în barbă. Barton și-l reprezintă fără probleme ca pe un șerif dintr-un western. La telefon vorbește cu cineva care îi e drag, poate cu soția.

— Îmi pare rău, dar a intervenit ceva, spune. Nu, nu, n-aș putea spune când vin. Doar știi cum sunt chestiile astea. Te sun.

Deși nu a băut mult, Barton rămâne la toaletă mai mult decât avusese de gând și elimină o cantitate de urină despre care crede că era imposibil să i se fi adunat în vezică fără ca aceasta să i se spargă. Apoi se oprește în fața oglinzii și își studiază trăsăturile. Nu-i tocmai frumos. Îl amintește de actorul care în filmul *Barton Fink* a jucat rolul lui Barton Fink. Încearcă să-și îndrepte părul rebel, care îi atârnă în toate părțile. Pe urmă se spală pe mâini.

Când se întoarce în cafenea, în prima clipă i se pare că a intrat într-un cu totul alt spațiu. Să fie în același loc două cafenele care au o toaletă comună? Două cafenele asemănătoare, cu mese și fotoli identice, chiar și cu vedere la stradă? Dar asta e cu totul alta, pentru că în ea nu e nici țipenie de om. Tocmai când vrea să se întoarcă, Barton îl observă la bar pe chelner. Chiar și chelnerii din cele două cafenele seamănă între ei.

Barton e stânjenit. Chelnerul se uită la el și îi zice:

— Nota a fost achitată.

Barton se uită din reflex dacă mai e cineva în spatele lui, că doar cuvintele acestea nu-i puteau fi adresate lui. Stânjeneala se transformă în teamă. Prin ușa batantă se întoarce pe culoar; se uită la stânga și la dreapta, ca să găsească ușa de la cafeneaua lui. Dar în dreapta e un perete cu o chiuvetă și o oglindă spartă, la stânga este ieșirea de incendiu, care este încuiată. În față lui sunt două uși, pe una scrie *Femei*, pe alta *Bărbați*. Asta e tot.

Se duce la chiuvetă, dă drumul la apa rece și se stropește pe obraz. I s-a deranjat ceva la cap? Trage adânc aer în piept și mai deschide o dată ușa de la cafenea.